

بررسی حق کودک بر تفریح و سرگرمی

دکتر امیرحسین نیازپور^۱ و ساره رضایی حومدین^۲

۱. عضو هیات علمی دانشگاه تهران.

۲. دانشجوی کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد واحد کرمان.

چکیده

توجه به مسائل تغذیه و بهداشتی در دوران کودکی، بمعنای تربیت منابع انسانی (از نظر جسمی) می باشد، عنایت به مسائل روانی اطفال نیز متضمن رفتارهای سازگار و بهنجار آنان است. اما به هر حال جرائم طبیعی که قبح ذاتی هستند قانون گذار هر کشور آنها را جرم انگاری کرده است و واکنش هر جامعه نسبت به آن جرم متفاوت است. در این مقوله با تحلیل نظریه های نظری و کاربردی جایگاه کودکان در جامعه و همچنین با توجه به قواعد حقوقی و مقررات موجود این موضوع بررسی شود که اصولاً حق بر تفریح و سرگرمی، دارای کارکردهای پیشگیرانه است؟ و اینکه در ایران چه مراکز و نهادهایی در ایجاد این حقوق کودکان و نوجوانان تاثیر دارد؟ این حق بر تفریح و سرگرمی صرفاً ناظر به دوران کودکی فرد می باشد و بررسی اینکه تا چه اندازه می تواند در آینده کودک تاثیرگذار باشد، در واقع حق کودکان بر تفریح و سرگرمی در دو حوزه پیشگیری رشد مدار و جامعه مدار است.

واژه‌های کلیدی: حق کودک، تفریح و سرگرمی، سیاست جنائی.

مقدمه

تحلیل و بررسی فلسفه کودک و حقوق او برای درک انسان بالغ و تعیین مشخصه های محیط اجتماعی و فرهنگی در پرورش شخصیت او بسیار مهم و قابل توجه است. از آنجائیکه کودکان نقش بسیار مهم و قابل توجهی در تجدید حیات هر نسل دارند و بدون توجه به حقوق و تربیت آنان، پیشرفت هر چه بهتر جامعه ممکن نمی باشد.

تحقیق در مورد جایگاه تفریح و سرگرمی در حق کودکان و نوجوانان می تواند چارچوب روش های فرهنگی، آموزشی و اجتماعی و تربیتی مفیدی را روشن کند و در بوجود آمدن کودکی توانمند و اجتماعی و با فرهنگ، یاری رساند. چرا که این نظریه ها از جنبه های موثر و متفاوتی به این موضوع می نگرند و می توانند در انتخاب روش های مناسب برای ایجاد محیطی سالم و اجتماعی و فرهنگی و همچنین همراه داشتن تفریح و سرگرمی در حق کودکان، راهگشا باشند.

از آنجائیکه کودک آزاری نه تنها امروزه بلکه از دیرباز، کودکان را هدف قرار داده است، و از آنها افرادی منزوی، با عزت نفس بسیار پایین و تحقیر شده و خشن به بار آورده است که به هر طریقی به فکر انتقام جوئی از جامعه می باشند. بررسی ها نشان می دهد که میزان نمره ی افراد جامعه در سازه ی انزوای اجتماعی، موقعیت اقتصادی و جمعیت خانواده، سهم قابل توجهی را در بحث کودک آزاری و همچنین توجه نکردن به حقوق کودکان و نوجوانان مبنی بر تفریح و سرگرمی را پیش بینی می کند.

لذا بحث کودک و تربیت و حقوقش یکی از مباحث مهم حقوق خانواده است چه بسا این موضوع ارتباط و وابستگی عمیق به بحث سلامت خانواده دارد و با توجه به معانی و تفاسیری که در قوانین و عرف و منابع فقهی در خصوص بحث حقوق کودکان وجود دارد، پدر و مادر و جامعه مکلف است حقوقی برابر و در شان کودکان را در اختیار آنها قرار دهند. همچنین شرط اساسی برای بهره مندی کودکان از حقوق در خانه یا جامعه ای زندگی میکنند، دارا بودن امکانات و شرایطی است که شاید همگی در آن واحد موجود نباشد به این معنی که مشکلات بسیاری چه داخلی و چه خارجی میتواند این شرایط را هموار نسازد. در این نوشتار پس از معنانشناسی برخی واژه ها به ارتباط آنها با یکدیگر و سیاست جنائی ایران در این باره پرداخته میشود.

الف- بیان مسئله و ضرورت تحقیق

افرادیکه در یک جامعه زندگی معین می کنند بعنوان سرمایه و منابع انسانی آن جامعه محسوب میگردند. امروزه در دنیای مدرن و پیشرفته حقوق کودک یکی از چالشهای موجود می باشد. قدرت های استیلا طلب حقوق زنان، حقوق بشر، آزادی، جهانی شدن و حقوق کودک را مستمسک خود قرار داده و از روزنه آن به کشورهای دیگر عیب و ایراد می گیرند. در اکثر کشورها برای کودکان حقوق ویژه لحاظ شده و در قوانین موضوعه منظور گردیده است که شامل اصل برائت در جرایم و عدم قابلیت انتساب بزه به آنان می باشد. اگر کودک ممیز، مرتکب جرم گردد باید در دادگاه ویژه اطفال به جرایم آنان رسیدگی شود، کودک محکوم، کمتر متحمل مجازات گردیده و دوره محکومیت خود را در پرورشگاهها خواهند گذراند.

پیشرفت یک جامعه، علاوه بر منابع مناسب مالی بطور تنگاتنگی بستگی به کیفیت منابع موجود انسانی دارد و اطفال و نوجوانان بعنوان اصلی ترین و مهمترین بخش این منابع، نقش بسزایی در این زمینه ایفاء می کنند. جنبه های جرمشناسانه حق کودکان بر تفریح و سرگرمی در تلاش است تا با اتخاذ تدابیر مناسب و بکارگیری بهنگام، اقدامات حمایتی از کودکان از آنها حمایت نماید.

بدلیل اینکه حق کودک بر تفریح و سرگرمی زیرشاخه پیشگیری رشدمدار می باشند در نتیجه ایراداتی که به پیشگیری رشد مدار وارد می شود در خصوص اجرای این مطرح میگردد.

در بحث، حق کودکان بر تفریح و سرگرمی این مساله مطرح است که طبیعتا کودکان بعنوان اصلی ترین و مهمترین بخش انسانی یک کشور محسوب می شوند اگر نتواند در دوران کودکی از تمامی حقوق خود برخوردار شوند و نادیده انگاشته شوند، فرآیند رشد روحی آنها را مختل می کند و این اختلال آینده جامعه را به خطر می اندازد.

با توجه به اهمیت موضوع و مساله کودکان و اینکه یک سرزمین کودک، آینده سازان یک کشور می باشند و نقش مهم و بسزایی در آینده یک کشور دارند لذا توجه به آرامش و تعلیم و تربیت و تفریح و سرگرمی آنان از مباحث اساسی در زندگی کودکانمان محسوب میشود. بنابراین شناخت وظایف قانونی سازمان ها و والدین و مراکز آموزشی و غیره، کمک شایانی به

بهبود و ارتقاء رشد فکری کودکان میکند. تا جائیکه در قوانین جمهوری اسلامی ایران و اسناد و مقررات بین المللی هم بحث حق کودکان بر تفریح و سرگرمی توجه شده است.

ب-سوالات و فرضیه های تحقیق

اصولا در بررسی جنبه های جرم شناسانه حق کودکان بر تفریح و سرگرمی، میتوان این سوالات را بیان کرد:

۱- اصولا نظریه های نظری جرم شناسانه حق بر تفریح و سرگرمی کودکان را چگونه ارزیابی می کند؟

۲- سیاست جنائی ایران در رابطه با این مسئله چه بوده است؟

فرضیه ها:

همچنین در مورد مسئله های مذکور این فرضیه ها مدنظر میباشد:

۱- بنظر میرسد که حق کودک بر تفریح و سرگرمی کودکان از دیرباز مورد حمایت جرم شناسان بوده است!

۲- بنظر میرسد در حقوق ایران به حق کودکان بر تفریح و سرگرمی در عرصه مقررات توجه شده است ولی در عرصه عملی خیر!

ج-پیشینه و اهداف تحقیق

در مورد بررسی جنبه های جرمشناسانه حق کودکان بر تفریح و سرگرمی در ایران تحقیقاتی صورت گرفته، لیکن هیچکدام منسجم و مدون با عنوان خاص نبوده است و همچنین تابحال هیچ پژوهشی در زمینه حق کودکان بر تفریح و سرگرمی با رویکردی بر سیاست جنائی ایران نپرداخته است، بلکه بیشتر جنبه ی نظری داشته اند. از موارد پژوهش هایی که در این زمینه مورد تحقیق و بررسی قرار گرفته و تا حدودی با موضوع مورد نظر ارتباط دارد عبارتند از:

۱- **ابراهیمی، محمدعلی، ۱۳۸۷:** در مقاله ای تحت عنوان رسول اعظم و حق کودکان، بیان میدارد که اسلام به عنوان کامل ترین دین الهی منادی نجات بشریت در سراسر عالم است. رسول اعظم(ص) به عنوان دریافت کننده وحی و ابلاغ کننده پیام الهی، رسالت تبیین و تطبیق قوانین حیات بخش اسلام را عهده دار بود. اکنون کنکاش در سنت آن ابر مرد ضرورت دو چندان پیدا کرده است، چون مفهوم علمی سنت عبارت از گفتار، رفتار و امضاء نبی مکرم می باشد و همین طور که این سنت در سایر ابعاد زندگی سر مشق و راهنما است، در بحث عنوانی این نوشتار نیز کار برد ویژه دارد.

بنابراین در این تحقیق فرضیه، نحوه شکل گیری حقوق کودک در سنت رسول اعظم(ص) است و سؤال اصلی این خواهد بود که در آن روزگار تاریک، تجلی اسلام چه تغییری در سرنوشت کودکان ایجاد نمود؟ به عبارت دیگر پیامبر از مردم جاهل بدوی انسان های وارسته، فداکار و خدا پرست ساخت، اما زاویه دید آن بزرگوار راجع به کودکان چگونه بود؟ و ظهور آن حضرت به عنوان خاتم پیامبران چه تحولی در سرگذشت کودکان پدید آورد؟ این تحقیق ضمن ارائه تعریف کودک، تبیین حقوق کودک در خانواده و اجتماع جهان امروز، رفتار رسول اکرم با کودکان و حقوق کودکان از نظر پیامبر(ص) کوشیده است پاسخ مناسب و منطبق با معیارهای پژوهش برای سؤالات فوق یافته و در قالب این مقاله خدمت جویندگان سنت راستین رسول اعظم(ص) تقدیم نماید.

۲- **هاشمی، محمد، ۱۳۸۴:** بررسی حقوق کودکان در سطح بین المللی و جایگاه آن در حقوق ایران، این تحقیق پیرامون موضوع بررسی حقوق کودک در سطح بین المللی و جایگاه آن در حقوق ایران می باشد که در پنج فصل تنظیم شده است:

فصل اول آن که کلیات تحقیق می باشد شامل تعریف موضوع تحقیق، چند فرضیه های تحقیق و ضرورت تحقیق و ... می باشد. فصل دوم اختصاص به ادبیات تحقیق دارد که پس از بیان تاریخچه ای در مورد حقوق کودکان مطالبی راجع به کودکان خیابانی، کودک آزاری، کار کودک و آسیب های اجتماعی آنان ذکر شده است. در فصل سوم بعد از بیان فرضیه های تحقیق و تعیین جامعه آماری و انتخاب تعدادی از جامعه به عنوان نمونه آماری به طرح پرسش نامه ای در راستای حل فرضیه ها پرداخته و آن را در بین اعضای نمونه آمارها پخش کرده و نظراتشان را جويا شدیم، فصل چهارم، تجزیه و تمایل فرضیه هاست

که دربردارنده جداول فراوانی و نمودارهای ستونی است. نمودارهای به دست آمده بیانگر تأیید یا عدم تأیید فرضیه های مطروحه می باشد.

و در آخر به نتیجه گیری تحقیق پرداخته است و راه حل هایی جهت کاهش و برطرف شدن معضلات کودکان را در فصل پنجم بیان کرده است.

۳-مجهور، سیامک، ۱۳۸۰: در یکی از آثار خود بنام روانشناسی بازی، به طور کامل این موضوع را مورد ارزیابی قرار داده و تحقیق و بررسی کرده است. در این کتاب بر بازی و تفریح از جنبه های مختلف نگاه شده است و به طور کامل تفسیر شده است. و تمام احادیثی که در مورد سرگرمی و بازی کودکان وجود دارد در این اثر جمع آوری شده است. در این مقاله سعی شده به این موضوع، دیدگاه ها و زوایای مختلف پرداخته شود تا بتواند در اقدامات و وظایف نهادهای حمایتی از قبیل محاکم قضائی، کانون اصلاح و تربیت، سازمان بهزیستی و اداره آموزش و پرورش و خانواده ها اثرگذار باشد.

د-روش تحقیق

گردآوری مطالب، نوعاً توصیفی - تحلیلی به طریق کتابخانه ای بوده است و منابعی که مورد استفاده قرار گرفته کتب حقوقی و فقهی و قانون می باشد و تا حدودی با مباحث مورد نظر ارتباط دارد.

ه-ساماندهی تحقیق

مقاله حاضر در دو بحث کلی نگاشته شده است که گفتار اول به بحث نظریه های اجتماعی جرم شناختی حق بر تفریح و سرگرمی میپردازد و در گفتار دوم به بررسی کاربردی جرم شناختی حق کودکان بر تفریح و سرگرمی و مسئولیت و وظایف والدین، دولتها و سازمانها در قبال کودکان، همچنین سیاست جنائی ایران در خصوص بررسی جنبه های جرم شناسانه حق کودکان بر تفریح و سرگرمی پرداخته است.

گفتار اول: نظریه های علت شناسانه ی اجتماعی جرم شناختی

در طول تاریخ و جوامع بشری، بدرفتاری با کودکان وجود داشته است و در مقابل، حقوقی نیز برای این کودکان وجود داشته و دارد که تنها در سال های اخیر توجه نسبتاً چشمگیری از طریق جوامع بین المللی و کنوانسیون ها به این موضوع مبذول شده است. و در هر جامعه ای به عنوان یک مسئله ی مهم مطرح می باشد.

پاره ای از دستاوردهای فرهنگی (تلقی خشونت، تنبیه و آزار کودک به عنوان یک هنجار تربیتی)، و برخی به رهیافت های ساختار اجتماعی (فقر و نابرابری، سرمایه اجتماعی) گروهی به الگوهای روان شناختی و روان شناسی اجتماعی (اختلالات روانی) و عده ای هم به محیط و فضای فرهنگی و تفریحی پرداخته اند.^۱ بدون تردید بازی بچه ها را باید به عنوان یک ضرورت حیاتی مورد توجه قرار داد. همچنان که کارشناسان پرورشی تأکید می کنند در بازی های مفید، کودکان در لابه لای قیل و قال های گروهی، نقش و نگار سال های آتی خود را به تصویر می کشند.

۱- نظریه ی ساختار اجتماعی

به عقیده برخی از جرم شناسان موقعیت طبقات اجتماعی کودکان و نوجوانان محروم، نخستین عامل بروز جرم بحساب می آید. چنین نگرشی معروف به نظریه ی ساختار اجتماعی است. طبق این نظریه، کودکانی که در مناطق نامناسب فقر نشین زندگی می کنند و هیچگونه تفریح و سرگرمی برای آنان فراهم نیست، به سمت الگوهای رفتار مجرمانه سوق پیدا می کنند. این نظریه، گروه های بزهکار ولگرد، بی نظم و خشونت گر را در مناطق حاشیه نشین بعنوان یکی از مسائل مهم اجتماعی می شناسد. بنابراین نظریه ساختار اجتماعی، از جمله نظریه هایی محسوب می شود که به رابطه ی فقر و کودک آزاری و عدم رعایت حقوق کودکان نسبت به تفریح و سرگرمی آنان می پردازد. اگر چه برخی از جرم شناسان نیز از قبیل گیلز اعتقاد بر این دارد که هر چند بسیاری از افراد فقیر با فرزندان خود بدرفتاری نمی کنند و فقر فی نفسه، سبب بروز یک کودک منزوی و غافل

۱. علیوردی نیا، اکبر، عوامل خانوادگی کودک آزاری، ۱۳۹۱، شماره ۵۰، سال ۱۳، ص ۸۱.

نیست، اما در تبیین های روان شناختی عدم تفریح و سرگرمی برای کودکان و همچنین آزار آنها، سهم استرس ناشی از فقر و محرومیت مادی بسیار تنگ نظرانه و تقلیل گرایانه بوده است.

همچنین تحلیل این نظریه بصورت آشکار مسئولیت دولت را در ایجاد امکانات تفریح و سرگرمی در مواردی که نابرابری و استانداردهای پایین مسکن، بهداشت، آموزش و تفریح را برای کودکان بالخصوص کودکان فقر و حاشیه نشین جایز می شمارد.^۲ لذا از این دیدگاه، رفتار کودکان بیش از آنکه موثر از عوامل برون شخصی یا درون شخصی باشد، متأثر از شرایطی است که در آن زندگی کرده و می کند. مخصوصاً این قشر از جامعه که جائیکه شرایط محیطی برای خانواده ها مناسب نیست احتمال وقوع بزه و بدرفتاری دوچندان می شود.

مدل بوم شناسی اجتماعی مشتمل بر سه سطح تحلیلی است:

۱. ارتباط بین انسان و محیط ۲. تعامل نظام هایی که انسان در آن رشد می کند ۳. کیفیت محیط.^۳

۲- نظریه ی رفتارگرایی

یکی از معروفترین نظریه های جرم شناسی، نظریه رفتارگرایی میباشد. که متعلق به اسکینر ۱۹۵۲ میباشد که نکته ی مهم و قابل تامل این نظریه پرداز، «شرطی شدن عامل است» که بر اساس آن موجودات زنده می توانند به محرک های مجهول یا غیرقابل مشاهده پاسخ بدهند و تقویت عامل «بر اثر تکرار» موجب شرطی شدن می شود. جوهری این نظریه اینست که وقتی که پیامد رفتاری، پاداش باشد، آن رفتار قوی تر می شود و وقتی رفتاری پیامدی تنبیهی داشته باشد یا تقویت نشود تضعیف می شود و از بین می رود و اثری از آن باقی نمی ماند. همچنین این موضوع مطرح است که تفریح و سرگرمی برای کودکان انگیزه ای است تا فکر کنند بر روی آن دسته از وقایعی که به تجربیات خودشان مربوط است، و بر روی آن تمرکز کنند و در نتیجه از این طریق بر آنچه که در اطرافشان می گذرد، کنترل داشته باشند.^۴

از طرفی کودکان برای رشد ذهنی خود به تحریک های حسی و عملی نیاز دارند و تعامل با دنیای خارج، موجب رشد ذهن آنان می شود. در نتیجه، یادگیری اصول و مهارت های اصلی بازی و سرگرمی بدون کمک بزرگسالان و بدون آموزش و تجربه ممکن نیست. در حقیقت، توانایی های کودک برای یادگیری و حفظ حقوقش در آینده در گرو تعامل با افراد داناتر بوجود می آید.^۵

۳- نظریه های علقه های اجتماعی

در این قسمت به تحلیل نظریات دانشمندان و بررسی روان شناسی در خصوص مساله تفریح و بازی شده است که تئوریهای بازی را در شش عنوان طبقه بندی نموده اند.

۳-۱- نظریه انرژی اضافی یا مازاد

در این نظریه تفریح و بازی را مصرف بدون هدف انرژی اضافی دانسته شده و به نعره کشیدن شیر و آواز پرندگان اشاره می کند، که بدون هدف خاصی انرژی اضافی خود را به مصرف می رسانند. و به نوعی به ارضاء دسترسی می یابند. برخی با پذیرش انرژی اضافی و با تاکید بر انگیزه های فیزیولوژیک معتقدند که سلولهای عصبی با تحریکاتی که از اندامهای مختلف بدن دریافت می دارند برای انجام وظایف اختصاصی خود آمادگی پیدا می کنند از این رو در ارگانیزم شوق و تمایل به فعالیت و کار مشاهده می گردد و وقتی سلولهای عصبی فرد از استراحت لازم بهره مند شود میل زیادی برای فعالیت در او پدیدار می گردد.^۶ همچنین در توجیه بازی و سرگرمی علاوه بر انرژی اضافی به محرکات طبیعی و همچنین عامل تقلید نیز اشاره شده و بازی کودکان را تقلیدی از محرکات و رفتارهای والدین و افراد دیگری می داند. بازی با ظروف آشپزخانه، یخچال، اجاق گاز که به صورت اسباب بازی های متنوع در اختیار کودکان قرار می گیرد و همچنین عروسک بازی تقلیدی از رفتارهای مادر است کودک با تقلید از اطرافیان و پرداختن به بازی، انرژی های اضافی خود را به

۲. علیوردی نیا، همان، ص ۸۲.

۳. صیدی، معصومه، در سوگ زندگی، ۱۳۸۶، ص ۸۴.

۴. اسپیلتر و شارپ، ۱۹۹۵، ص ۱۷.

۵. Fisher, r. 2005: 110. Teaching Children to think. Cheltenham: Nelson Thornes.

۶. اسپنسر، جانسون، روانشناسی کودک و نوجوان، ترجمه کامران پروانه و صدیقه ابراهیمی، ۱۳۹۱، ص ۳۴.

مصرف می‌رسانند و لذت می‌برند. در نظریه انرژی اضافی می‌توان به مفهوم انرژی به عنوان یک نکته با اهمیت توجه و وجود نیرو و انرژی لازم را شرط مهم برای انجام هر نوع بازی دانست.

۲-۳- نظریه تنش زدایی یا استراحت و رفع خستگی

بر اساس این نظریه بازی و تفریح به هنگامی که کودک خسته است صورت می‌گیرد تا استراحت و تجدید قوا در او حاصل گردد. این نظریه هم ریشه قدیمی دارد و تدوین آن به لازاروس (Lazaros) نسبت داده شده است، ولی مدتها بعد، روانشناس آمریکایی به نام پاتریک نظریه مذکور را با عنوان کردن زیر بنای فیزیولوژیک مجدداً عرضه نمود. بنابر این نظریه، کودک به هنگام بازی نیروی اضافی خود را هدر نمی‌دهد بلکه بر میزان انرژی قبلی می‌افزاید. کودک برای آرام ساختن خود و رفع تنش‌های موجود و خستگی خود نیاز بیشتری به بازی پیدا می‌کند. بسیار به چشم می‌خورد که کودکی پس از تکرار یک بازی خاص حوصله‌اش سر می‌رود و با انتخاب شکل دیگری از بازی بی‌حوصلگی را از خود دور ساخته و خستگی‌اش را از تن بدر می‌کند در واقع با پدید آوردن تنوع در بازی می‌توان موجبات رفع خستگی را در کودک فراهم ساخت اما گاهی کودک در اثر بازی و کاهش نیروی بدنی احساس خستگی می‌کند حتی بازی دیگری نمی‌تواند او را بر ادامه بازی برانگیزد.

در هر حال می‌توان پذیرفت که حرکت و بازی موجب تنوع و رفع خستگی می‌شود از این رو میل به حرکت و جنبش یکی از مهمترین ویژگی‌های زندگی به شمار می‌رود و در انسان و حیوان به طور فطری وجود دارد.

۳-۳- نظریه پیش‌تمرین

ارائه دهنده نظریه پیش‌تمرین روانشناسی است که اهمیت زیادی به بازی داده و او اولین کسی بود که آن را به عنوان فعالیت مهمی در بین فعالیت‌های دیگر کودک و عامل مهمی در شناخته شدن زمینه ذهنی به حساب می‌آورد. به عقیده وی بازی و سرگرمی یک سلسله پیش‌تمرین عمومی است که هدف آن فراهم ساختن رفتارهایی است که کودک در زندگی بزرگسالی خود به انجام آنها می‌پردازد مثلاً عروسک بازی وی تمرین برای مادر شدن دختر بچه در آینده است. او در حقیقت بازی را با توجه به عوامل در ارتباط با زندگی آینده بررسی کرده است: کودکان از طریق بازی به تدریج با نقش‌های بزرگسالی آشنا می‌شوند و برای زندگی آینده آماده می‌شوند.^۷

۴-۳- تجدید تکامل یا تکرار فعالیت‌های اجدادی

طبق این نظریه، بازی در حیوانات و کودکان خردسال به صورت پدیده‌ای فطری طبیعی و ارثی تلقی می‌شود به عقیده روانشناسان، کودکان ویژگی‌های بازی را به ارث می‌برند. میل کودکان به بازی سیرمنظمی را طی می‌کند، به طوری که هر پدیده‌ای به وسیله‌ی پدیده دیگر قابل درک و شناخت است، کودک در دوران رشد تمام مراحل را که نوع انسان در طول تاریخ تکامل خود پیموده است را سپری می‌کند. در سنین کودکی آثار ارثی مربوط به نژاد کودک را مرحله به مرحله از حالات حیوانی، توحشی، چوپانی، کشاورزی، و زندگی قبیله‌ای عبور می‌دهد و متناسب با هر یک از این حالات نوعی بازی را که در خور همان حالت است ظهور می‌کند.^۸

به عقیده «هال» کودکان از این جهت به بازی می‌پردازند که محتوی‌ها و صحنه‌هایی را که اجدادشان تولید کرده بودند و زندگی آنان ایجاد می‌کرده است، تجدید کنند. این عمل به این جهت صورت می‌گیرد که دوران کودکی بهترین موقعیت برای تصفیه اعمالی است که در زندگی آینده نیازی به آنها نخواهد بود.

^۷. گروس، روانشناسی رشد درباره نظریه‌های مختلف در مورد بازی کودکان، ۱۸۹۸، ص ۲۲.

^۸. همان. ص ۲۴.

۳-۵- نظریه تخلیه ای

مطابق نظر «کار» با این نظریه بازی چون دهلیزی است که غرایز از آن سر بیرون می آورند. مطابق این نظریه دختر بچه از طریق عروسک بازی غریزه مادری نشان می دهد و تیر اندازی نشان دهنده فعالیت جنگ جویی در کودک است.

۳-۶- نظریه جبران (بیان خود)

مطابق نظر بنیانگذار این نظریه «آدلر» جبران مکانیزم دفاعی روانی مهمی است که افراد برای از بین بردن حقارت و ناکامی های خود و ظاهر ساختن نوعی برتری به آن دست می زند از طرفی این نظریه پرداز به علت این که اهمیت زیادی برای بازی های جبرانی رمزی قائل بوده تمایل یافت با توجه به تعداد و تنوع این نوع بازی در کودکان، جبران را اساسی برای تبیین بازی های کودکان قرار دهد و در نهایت کودکان به وسیله ی بازی تلاش کنند محرومیت ها و ضعف ها و حقارت های خود را جبران کنند.^۹

۴- نظریات طبقه بندی شده در مورد بازی

مطابق نظریات ارائه شده درخصوص بازی و سرگرمی برای کودکان و نوجوانان، آنرا را به ۲ طبقه تقسیم بندی نموده است:
۱. نظریه های کلاسیک و ۲. نظریه های دینامیک
در نظریه های کلاسیک به دلیل روی آوردن به بازی می پردازند ولی در نظریه های دینامیک به چگونگی محتوای بازی ها پرداخته می شود.^{۱۰}

گفتار دوم: بررسی کاربردی جرم شناختی حق کودکان بر تفریح و سرگرمی

به وضوح روشن است که عدم ایجاد تفریح و سرگرمی برای کودکان و آزار و تنبیه آنان و همچنین توجه پسندیده به حقوق آنان پدیده ای است که در ایران وجود داشته و ایجاد راهکار موثر و جدی را می طلبد. از طرفی آزار این گروه افراد، تنها به برخی از مناطق اختصاص ندارد بلکه متأسفانه معزلی است که در کلیه و یا اکثر مناطق و با هر شرایط فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی امکان بوجود آمدن دارد و نیز از شیوع بالایی هم برخوردار است.^{۱۱} در این گفتار سعی بر اینست که در خصوص نقش خانواده ها و نهادهای دولتی در رابطه با اعمال این حق در برابر کودکان و نوجوانان بحث شود.

۱- رویکرد تضاد خانوادگی

به استناد برخی از یافته های نظری، جامعه پذیری ناقص و آشفته بر کارکردهای روانی کودک تاثیر منفی بر جای می گذارد. جرم شناسان برای یافتن پاسخی برای این تعاملات ناسازگارانه بین والدین و کودکان به عواملی نظیر انزوای اجتماعی، حمایت اجتماعی و اقتصادی، تفریح و سرگرمی توجه داشته اند. جدای از روابط اجتماعی مثبت، که می تواند با تفریح و سرگرمی کودکان برایشان ایجاد شود، رفتار حمایتی مادر را تحت تاثیر قرار می دهد. لذا مادران زمانیکه رفتارهای اجتماعی نامتعادل داشته اند، که درون اجتماع خود، تبادلات خشونت آمیز و رفتارهای استبدادی با دیگران داشته اند.^{۱۲}
تقویت باورهای دینی و ارزش های اسلامی در کودکان، جلب اعتماد فرزندان با این ملاحظه که کودکانشان بدون استرس و نگرانی بتواند مسائل خود را بیان کند، دور نگه داشتن فضای خانه و خانواده از تنشجات، اختلافات و مشاجرات و جلوگیری از هم گسیختگی خانواده، زیرا از هم گسیختگی خانواده در دختران، اغلب به فرار از منزل و مدرسه و ولگردی می انجامد. و پسران نیز، کوچه و خیابان را بر محیط خانواده از هم پاشیده ترجیح می دهند و با قبول عضویت در باندها به ارتکاب جرایم گوناگون کشانده می شوند.^{۱۳}

۹. همان.

۱۰. پیازه، ژان، روانشناسی کودک و اصول تربیتی جوانان، ترجمه عنایت الله شکیباپور، ۱۳۶۶، ص ۵۴.

۱۱. مدنی، سعید، کودک آزاری در ایران، ۱۳۸۳، ص ۷۴.

۱۲. علیوردی نیا، همان، ص ۸۵.

۱۳. دانش، تاج زمان، مجرم کیست؟ جرم شناسی چیست؟ ۱۳۷۶، صص ۲۳۵-۲۳۶.

از ویژگی های این رویکرد مهم، توجه به رشد جسمانی و روانی فرزندان با مهرورزی به آنان، انتخاب و بوجود آوردن سبک تربیتی مناسب و متناسب با ویژگی های کودک، توجه به رفتار کودکان و منع آنان از معاشرت با دوستان ناباب، سرمشق و الگو بودن والدین برای فرزندان در همه زمینه ها، پرهیز از مشغله های کاری فراوان و خالی گذاردن اوقاتی برای گفت و گو با فرزندان، توجه والدین جهت برنامه ریزی صحیح برای پرکردن اوقات فراغت فرزندان که عوارض کمبود محبت به صورت بی عاطفگی، بی رحمی، افت تحصیلی، بی باکی، سرقت، انحراف، خودفروشی و فحشاست.^{۱۴}

۲- رویکرد محیط های آموزشی در قبال کودکان و نوجوانان

امروزه آموزش و پرورش که ۳۰ درصد جمعیت کشور را دربرمی گیرد، لذت جذاب ترین محیط برای در این میان تعلیم و تربیت کودکان و نوجوانان کشور به شمار می رود.^{۱۵}

مدارس و نهادهای آموزشی از جمله نهادهای اجتماعی است که بعد از خانواده نقشی بسزا در زندگی اجتماعی کودکان، نوجوانان و جوانان بر عهده دارند، زیرا دانش آموز بیشتر وقت زنده و فعال خود را در مدرسه سپری می کند. موقعیت و برنامه های مدرسه اثر مهمی در علاقه مندی یا فرار جوانان از مدرسه دارد.^{۱۶}

در بعضی از مدارس، نامناسب بودن برنامه، محیط سرد و غم آور، نبود معلمان ورزیده و تعلیم دیده، بی توجهی و بی علاقه‌گی به وضع دانش آموزان، شلوغ و پرجمعیت بودن کلاس ها، نبود سرگرمی های مفید، انبوه وظایف و تکالیف و نداشتن فرصت کافی برای معلمان به منظور رسیدگی به مشکلات دانش آموزانی که در زمینه وضع تحصیلی، اجتماعی یا شخصی خود نیاز به کمک دارند، سبب می شود که این قبیل دانش آموزان به محض مشاهده شروط لازم، به رفتار بزهکارانه روی آورند و از این طریق تا حدودی جلب توجه و احساس موفقیت کنند.^{۱۷}

همچنین طرز برخورد و رفتار معلمان در کلاس درس با شاگردان، به ویژه در دوره ابتدایی در روحیه آنان تأثیر می گذارد. بنابراین باید به نوع رفتاری که با کودکان دارند، کاملاً آگاه باشند و تصور نکنند که ایشان کودک اند و چیزی نمی فهمند. این مطلب را نباید فراموش کرد که کودکان از دو سالگی به بعد شناخت حسی دارند. درباره کودکانی که در کلاس یا منزل حرکت و فعالیت بیشتری دارند، و به اصطلاح شلوغ ترند، باید گفت که آنان از سلامت جسمی و روحی بهتری برخوردارند تا کودکانی که ساکت و آرام در کلاس درس می نشینند.

لذا در این مراکز استفاده از معلمان علاقه مند، معتقد به مبانی اسلامی، مسئولیت پذیر و با وجدان کاری چشم گیر، از این رو که معلمان، الگوهای بسیار مؤثر و مهمی برای دانش آموزان به شمار می روند، کنترل و نظارت بر اعمال و رفتار دانش آموزان و برخورد صحیح با افراد خاطی و تشویق دانش آموزان منضبط؛ استفاده از مشاوران متخصص و متعهد علمی و تجربی برای ایجاد راهکارهای مناسب به دانش آموزان، در مواقع مواجهه با مشکل، شفاف سازی قوانین و مقررات مدرسه و خودداری از سخت گیری در زمان ثبت نام، پیش بینی دروسی متناسب بسیار در روحیه دانش آموزان تأثیرگذار است.

۳- رویکرد رسانه ها در ایجاد و حفظ حقوق کودکان

رسانه های جمعی نیز مانند بسیاری از یافته ها و ساخته های انسانی، مفید یا مضر می باشند. این افراد بیننده هستند که نیک و بد روزگار را در آن منعکس می سازند و باز افراد هستند که مفاهیم نیکی و بدی را به محتوای برنامه های منتشر شده مرتبط می دانند، بنابراین، رادیو، تلویزیون، سینما و مطبوعات، خود وسیله تعیین کننده و تأثیرگذار بر انحرافات اجتماعی نیستند، بلکه ابزاری در دست افراد هستند، لذا تعیین کننده قاطعیت و تأثیر مثبت یا منفی آن مربوط به محتوای برنامه هایی است که به وسیله افراد انتشار می یابد. تأثیرات رسانه های جمعی بر انحرافات اجتماعی، مربوط به تغییراتی است که افراد سازنده، اداره کننده و پخش کننده برنامه های آگاهانه یا ناآگاهانه به جامعه عرضه می دارند. به همان طریق که رفتارهای

^{۱۴}. قائمی، علی، عوارض نابسامان خانواده بر رشد و تربیت فرزندان، ۱۳۷۳، ص ۱۴۹.

^{۱۵}. سعیدیان، ربابه، آموزش و پرورش نهادی مهم برای پیشگیری از آسیب های اجتماعی، ۱۳۸۷، ص ۱.

^{۱۶}. رابرتسون، یان، درآمدی بر جامعه، ترجمه حسین بهروان، ۱۳۷۲، صص ۱۲۹-۱۳۰.

^{۱۷}. ستوده، هدایت الله، آسیب شناسی اجتماعی، ۱۳۷۳، ص ۴۴.

اجتماعی از طریق رسانه های گروهی شایسته یادگیری هستند، رفتار های ضد اجتماعی و انحرافی نیز ممکن است از همان طریق آموخته شود. در زمان حاضر به نظر می رسد که از بین رسانه ها، تلویزیون نقشی مؤثرتری داشته باشد، مخصوصاً برای کودکان و نوجوانان که امروزه اکثریت سرگرمی شان تماشای تلویزیون است. تلویزیون همچون رسانه ای همه گیر و پرنفوذ تأثیری فراتر و بیشتر از سایر رسانه های مطرح دارد. در بین رسانه های همگانی موجود، رسانه های تصویری اثرگذاری بیشتری دارند، به این صورت که بینندگان برنامه های کانال های تلویزیونی، که فیلم های سینمایی و برنامه های مخربی پخش می کنند، گاهی خود را با شخصیت های این برنامه ها همسان می پندارند و مرتکب اعمال مجرمانه می شوند.^{۱۸}

امروزه، رسانه های جمعی همه روزه اخبار مربوط به جرم و جنایت و جنگ را در مطبوعات اغلب کشورها، از جمله ایران، منعکس می کنند و گاهی هم خبر آن از مرزهای کشورها گذشته و جنبه جهانی پیدا کرده است. تغییر در نگرش ها، رفتار، نوع پوشش، به کارگیری اصطلاحات خاص و غیره، پس از تماشای تلویزیون در کودکان دیده می شود و چون کودکان تجربه و اعتماد به نفس فردی ندارند، تفاوت میان واقعیت و تصویر را به سهولت درک نمی کنند و هر چه می بینند، بدون چون و چرا می پذیرند و واقعیت تصور می کنند.

تقریباً در بیشتر کشورها، به ویژه کشورهای در حال رشد، عده نسل جوان بیشتر، و دلبستگی آنان به رسانه های جمعی فزون تر است.^{۱۹}

بدیهی است بعضی از برنامه هایی که از شبکه تلویزیونی پخش می شود برای گروه های سنی محدود یعنی کودک و نوجوان مناسب نیستند و تماشای آنها برای ایشان پیامدهای نامطلوبی دارد، زیرا شماری از برنامه ها فقط با هدف جذب مخاطب تهیه می شوند و در آنها دیدگاه کارشناسانه مناسب لحاظ نمی شود. تأثیر برنامه های تلویزیونی در تغییر ساعات خواب کودکان را می توان به روشنی مشاهده کرد. اغلب کودکان با توجه به علاقه شدید خود به برنامه های تلویزیونی، ساعات استراحت و خواب خود را تغییر می دهند و پس از پایان برنامه تلویزیونی به خواب می روند و با آغاز برنامه آن بیدار می شوند و در موارد بسیاری نمی توان آنان را قانع کرد تا به موقع و پیش از پایان برنامه های تلویزیون بخوابند، یا به موقع تکالیف مدرسه خود را آماده کنند.

۱-۳- کارکردهای مثبت رسانه های جمعی

برای رسانه های جمعی سه کارکرد اصلی و چهار کارکرد فرعی تعریف شده است. کارکردهای اصلی، نظارت بر محیط، همبستگی اجتماعی در واکنش به محیط و انتقال و کارکردهای فرعی: میراث فرهنگی از یک نسل به نسل دیگر^{۲۰} اطلاع رسانی، هویت شخصی، یکپارچه سازی و تعامل اجتماعی و تفریح و سرگرمی محسوب می شوند.^{۲۱}

۲-۳- کارکردهای منفی وسایل ارتباط جمعی

کارکردهای منفی وسایل ارتباط جمعی چه بسا در ارائه و عرضه انحرافات اجتماعی، کارکردهای منفی و آثار مخربی برای جامعه داشته باشند که در ذیل به برخی از آنها اشاره می شود:

الف. تحدید مفهوم جدید: رسانه ها تأثیری بسزا بر تصویر کلی از جرم در جامعه دارند تا آنجا که تصورات و پنداره های جاری درباره جرم، عمدتاً محصول رسانه هاست. رسانه ها معمولاً جرم را در قالب نوعی جرم خیابانی معرفی می کنند و مفهومی که با بروز رعب و وحشت در میان افراد جامعه، گره خورده و خشونت رکن عمده آن است.^{۲۲}

۱۸. کی نیا، مهدی، مبانی جرم شناسی، ۱۳۷۳، ص ۵۱۰.

۱۹. شیخاوندی، داور، جامعه شناسی انحرافات و آسیب شناسی جامعه، ۱۳۷۳، ص ۳۴۴.

۲۰. مک کوئیل، دنیس، درآمدی بر نظریه ارتباطات اجتماعی، ترجمه پرویز اجاللی، ۱۳۸۲، ص ۱۰۹.

۲۱. همان، ص ۱۱۲.

۲۲. سلیمی، علی و داور، محمد، جامعه شناسی کجروی، ۱۳۸۰، صص ۱۵۸-۱۵۹.

ب. **بوجود آوردن امواج جرم:** رسانه ها اغلب جرم را در قالب موج هایی برجسته و متمایز و به تعبیر نویسندگان، امواج جرم به تصویر می کشند، به این شکل که با دادن گزارش های مکرر از ارتکاب برخی اشکال خاص جرم، شامل جرم خیابانی، مانند ضرب و جرح، تجاوز به عنف و قتل، موجب می شوند که توجه افکار عمومی با شدت بیشتری به این دسته از جرایم جلب شود.^{۲۳}

ج. **هنجارشکنی و عادی سازی:** تا زمانی که نابهنجاری در نظر کنشگران اجتماعی امری زشت و غیرمنطقی جلوه کند، میزان ارتکاب انحراف اجتماعی و خروج از هنجارهای اجتماعی کاهش خواهد یافت، انعکاس کجروی های اجتماعی در رسانه ها در کاهش نفرت از انحرافات و عادی شدن نابهنجاری در جامعه تأثیری بسزا دارد و موجب تقویت انگیزه، ارتکاب جرم در فرد می شود.^{۲۴} که معلول علل و عوامل متعددی است. مطالعات نشان می دهد که رسانه های جمعی در این زمینه تأثیر بسیاری داشته و دارند، زیرا رسانه ها با تبلیغات کالاهای رنگارنگ، زندگی مرفه را آرمان و هدف مخاطبان ترسیم می کنند، در صورتی که این هدف با شغل و درآمد مخاطبان درخور دسترس نیست، در نتیجه میان اهداف و ابزار مشروع دستیابی به این اهداف، فاصله تولید می شود. یعنی فرد احساس محرومیت می کند این وضع، خشونت و پرخاشگری، در میان افراد را در پی دارد.^{۲۵}

د. **رواج و اشاعه بی بند و باری:** ارائه تصاویر مستهجن و مبتذل و خلاف عفت عمومی از طریق رسانه های جمعی و نگارش متون خلاف اخلاق، چه بسا به گسترش جرایم به ویژه جرایم جنسی بینجامد.

تضعیف اعتماد اجتماعی: رسانه ها گاه با انعکاس آمار اغراق آمیز جرایم، می توانند اعتماد اجتماعی را به نظام سیاسی تضعیف کنند.

ه. **از بین بردن حریم شخصی افراد:** امروزه رسانه ها قدرت بی سابقه ای برای درنوردیدن حریم شخصی افراد دارند، مانند انتشار خبر کشتن کودکی به دست والدین خود، کشتن همسر به انگیزه رابطه عاشقانه با دیگری و غیره. ورود در حریم خصوصی افراد از نظر بازخوردهای اجتماعی و کارکردهایی که در شکستن مرزهای خصوصی مردم دارد، اهمیتی فوق العاده و چه بسا بزرگی دارد، به گونه ای که تجسس و افشای زوایای پنهان زندگی مردم برای دستیابی به اطلاعات جزیی از آنان، به شدت در متون دینی نهی شده است.

۴- جایگاه تربیت بدنی در حفظ حقوق کودکان و نوجوانان

از آنجائیکه تربیت بدنی عبارتست از تعلیم و آموزش با استفاده از وسایل فیزیکی به نحوی که هدفهای تربیتی از طریق بکار بردن اندام و اجرای فعالیت های جسمانی حاصل میگردد. تربیت بدنی بخش حیاتی و حساس تعلیم و تربیت بوده و جزئی لاینفک از مراحل تربیتی مخصوصا در قشر کودک و نوجوان می باشد و به شکوفایی و تکوین استعدادهای مطلوب آنان کمک شایانی می کند.^{۲۶}

هفت وظیفه و عملکرد برای ورزش در جامعه مشخص شده است:

۱. کاهش هیجانات: ورزش راهی است برای اظهار و کاهش هیجانات و رهایی از تنش ها، ورزش به عنوان دریچه اطمینان است که تمایلات مهاجمانه را تلطیف می کند.

۲. اثبات هویت: ورزش امکان شناخته شدن و اظهار ارزش های وجودی را فراهم می آورد.

۳. کنترل اجتماعی: ورزش وسایلی را برای کنترل مردم در جامعه ای که انحرافات رواج دارند بوجود می آورد.

۴. اجتماعی شدن: ورزش وسیله ای است برای اجتماعی شدن.

۲۳. همان، صص ۱۵۹ - ۱۶۰.

۲۴. کازنو، ژان، جامعه شناسی وسائل ارتباط جمعی، ترجمه باقر ساروخانی و منوچهر محسنی، ۱۳۷۳، صص ۱۱۷.

۲۵. فیروزبخت، مهرداد، ساختار اجتماعی جرم و خشونت رسانه ها به مثابه یک علت، سال هشتم، شماره ۲، ۱۳۸۰، صص ۲۳۱-۲۳۷.

۲۶. مظفری، سیدامیراحمد، اصول و مبانی تربیت بدنی، ۱۳۶۶، صص ۱۰.

۵. عامل تغییر: ورزش موجب تغییر جامعه، ایجاد الگوهای رفتاری جدید و عاملی است که جریان تاریخ را تغییر می دهد. مثلاً، ورزش برخورد و رقابت گونه های مختلف مردم و برتری بر اساس قابلیت را مجاز می سازد.

۶. بیداری و آگاهی جمعی: ورزش موجب روح جمعی است که مردم را به شیوه متحد به دنبال اهداف مشترک متشکل می سازد.

۷. موفقیت: ورزش موجب احساس موفقیت در تماشاگران و ورزشکاران است، هنگامی که توسط بازیکنی یا تیمی موفقیت به دست می آید. پیروزی در ورزش مانند پیروزی در زندگی است.^{۲۷}

تربیت بدنی با تأکیدی که بر پرورش جسمی ذهنی هیجانی و برآزندگی اجتماعی دارد، در صورت آموزش صحیح و اصولی نقش قابل توجهی را در فرایند تعلیم و تربیت کودکان و نوجوانان برای داشتن زندگی اجتماعی ایده آل ایفا خواهد کرد. برای تشریح کامل این نقش به قدرت تربیت بدنی و ورزش در سه حوزه تربیتی (شناختی، احساسی و روانی حرکتی) اشاره مختصری می شود:

الف-حوزه شناختی:

۱. تربیت بدنی در موفقیت تحصیلی و فرهنگی مؤثر است.
۲. فعالیت حرکتی با جریان فکری پویا و متعالی در ارتباط است.
۳. تربیت بدنی موجب شناخت تمرین و ورزش، تندرستی و بیماری است.
۴. تربیت بدنی موجب شناخت بدن انسان است.
۵. تربیت بدنی روشنگر نقش فعالیت جسمانی و ورزش در فرهنگ ملل است.
۶. تربیت بدنی و ورزش به مصرف معقول و استفاده مطلوب از خدمات و تسهیلات کمک می کند.

ب-حوزه احساسی (عاطفی):

۱. تربیت بدنی به خودشگفتگی و عزت نفس و واکنش سالم و اصولی در مقابل فعالیت جسمانی کمک می کند.
۲. تربیت بدنی موجب باور و تصدیق زیبایی است.
۳. تربیت بدنی در جهت دادن زندگی به سوی اهداف ارزشمند سهیم است.
۴. برنامه های تربیت بدنی دارای اهداف انسان دوستانه هستند.
۵. برنامه های تربیت بدنی از طریق بازی، لذت از تجارب غنی اجتماعی را فراهم می سازد.
۶. برنامه های تربیت بدنی فرصت بازی گروهی را فراهم می آورد.
۷. تربیت بدنی تواضع، بازی عادلانه، روحیه ورزشکاری و خصایل پهلوانی را می آموزد.
۸. تربیت بدنی دارای اهداف بشردوستانه است.

ج-حوزه روانی حرکتی:

۱. تربیت بدنی مهارتهای حرکتی را در ورزشکاران و تماشاگران بهبود می بخشد.
 ۲. تربیت بدنی به کسب مهارتهای استفاده از اوقات فراغت پس از اشتغال ذهنی کمک می کند.
 ۳. تربیت بدنی مهارتهای اساسی محافظت از محیط زیست را توسعه می دهد.
- همچنین در کنار مطالب فوق، کارکرد اجتماعی تربیت بدنی و ورزش در توسعه و تحکیم روابط انسانی، کارکردی زیربنایی و بنیادی است که در کل ساختار جامعه و روابط موجود بین اقشار اجتماعی اثرات قابل توجهی بر جای می گذارد.^{۲۸} به جرأت می توان گفت: «در جوامعی که نارسائیهایی کمی و کیفی ورزش وجود دارد، عقب افتادگی آن جامعه نیز چشمگیر است و از

۲۷. آزاد، احمد، مبانی تربیت بدنی و ورزش، چ ۱۱، ۱۳۷۴، ص ۱.

۲۸. آقاپور، سیدمهدی، جامعه شناسی ورزشی، چ ۱، ۱۳۶۸، ص ۲.

این روست که ورزش امروز در جوامع مترقی دنیا، علاوه بر اثرات بهداشتی و نقش مهم آن در سلامت یک ملت به عنوان یک پدیده اجتماعی و عامل اقتصادی مورد مطالعه و پژوهش علمی قرار می‌گیرد.^{۲۹}

تربیت بدنی در کاهش ناسازگاریهای فردی و اجتماعی و کاهش فشارهای روانی مؤثر بوده و تعادل روانی ارگانیزم را برقرار می‌سازد. کودکان و نوجوانان از طریق شرکت در فعالیت های حرکتی از نظر ذهنی، جسمی و روانی تعادل لازم را کسب می‌نمایند و توانایی مقابله با مشکلات و فشارهای ناشی از زندگی مدرن را بدست خواهند آورد و همانطور که مشخص شده است، جرم نتیجه جمع جبری عوامل مؤثر در بزهکاری است که تحت تأثیر تعارضات گوناگون و مناقشات روانی و فشار بر نقاط ضعف شخصیت افراد و عدم توانایی مقاومت در برابر فشارهای مزبور و بهم خوردن موازنه روانی ارگانیزم، در شرایط خاص اتفاق می‌افتد.^{۳۰} بنابراین کودکان و نوجوانانی که به صورت صحیح از طریق فعالیت های حرکتی، تربیت شده باشد از جرم دوری می‌جوید.

به گفته برخی نکته اصلی این است که بدانیم تا چه حدی فرد می‌تواند وضع خود را با اوضاع و احوال و غیرنشیب و فراز زندگی تطبیق دهد و از میان مسائل گوناگون و طرق مختلف کدامیک را برگزیند که مضر بحال اجتماع نباشد. فرد بهنجار بزهکار کسی است که بتواند با استفاده از تجارب قبلی خود خط مشی زندگی خویش را چنان برگزیند که نه فقط منافی نظم اجتماعی نباشد بلکه با زندگی اجتماعی قابل تلفیق باشد.^{۳۱} برای تشخیص ناسازگاری اجتماعی باید امکان سازگاری بزهکار یعنی شرایط محیطی که بزهکار بتواند استعداد بزهکاری یا حالت خطرناک خود را از دست بدهد جستجو کرد تا در جهت سازندگی هدایت شود.^{۳۲} برای اینکه کودکان و نوجوانان ناسازگار در جهت سازندگی هدایت شود یکی از بهترین روشها وارد نمودن آن در فعالیتهای حرکتی و ورزشی می‌باشد. این افراد در شرایط دوستانه و صمیمی و نشاط آور محیط های ورزشی سازگاری اجتماعی را تجربه می‌کنند و از این طریق اصلاح خواهند شد.

به نظر می‌رسد دولت‌ها با جانشین کردن سیستم اصلاح و تربیت بجای سیستم اجرای مجازاتها برای کاهش بزهکاری و جرم در جامعه مفید خواهد بود. برای جلوگیری از کثرت ارتکاب جرم در هر جامعه ابتدا باید محیط اجتماعی و نوع جرم را شناخت و به علل وقوع آن توجه کرد. تا از طریق آموزش صحیح و ایجاد محیط سالم و بازآموزی روش زندگی درست، تأمین زندگی اقتصادی مردم و فراهم آوردن وسایل و امکانات زندگی به شکل صحیح و در حد نیاز انسانی، رعایت و اجرای قانون بصورت عادلانه برای همه به طور یکسان، ایجاد مؤسسات درمانی برای شناخت و درمان مشکلات و مسائل روانی اجتماعی مجرمین و افزایش برنامه های تربیت بدنی و ورزش، شانس بازگشت مجدد این افراد ناسازگار و بزهکار را به جامعه و زندگی عادی بیشتر کرد. پس چه مفیدتر است که این امور از امروز برای کودکان و نوجوانان به کار گرفته شود چرا که آنان سرمایه های هر جامعه اند و بعبارتی پیشگیری بهتر از درمان است.

دستاوردها و نتایج

در این مقاله با قدری اطاله کلام، تلاش کردیم تا در خصوص برخی نظریه های جرم شناسی و روانشناسی و انواع آنها، بحثی مختصر داشته باشیم. چنان که گذشت برخی از این نظریه ها نظری و برخی عوامل رویکرد کاربردی و عملی دارند در ایجاد و حفظ حق بازی و سرگرمی برای کودکان و نوجوانان.

نکته ی مهمی که از مرور نظریه ها استنباط می‌شود، مسئله ی توجه به حقوق کودکان و نوجوانان در خصوص ایجاد تفریح و سرگرمی در حق ایشان می‌باشد که این نظریه ها می‌توانند بر اثر تحولات فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و فکری متحول و بطور دیگری حاصل شوند و بعبارتی دیگر شاید بتوان گفت که این نظریه ها بسته به شرایط مختلف، افت و خیز دارند.

۲۹. جاوید، سیروس، زمینه ورزش شناسی، ۱۳۸۰، ص ۴.

۳۰. خاکپور، محمدمهدی، جرم شناسی زنان ناسازگار، ۱۳۵۴، ص ۵.

۳۱. کی‌نیا، مهدی، علوم جنایی، ۱۳۴۵، ص ۹.

۳۲. علومی، رضا، جرم شناسی، ۱۳۴۵، ص ۷.

امروزه ادبیات علمی، نشانگر اثرات طولانی و خسارت بار تنبیه بدنی در کودکان است ولو در حد اعتدال باشد. لذا کشف برخی از مسائل مربوط در خصوص، فرد ضعیف جامعه از لحاظ روحی و عاطفی و جسمی میباید به پژوهش در زمینه های مختلف فرهنگی، سیاسی، اجتماعی، دینی، عقیدتی، علمی و فکری نیاز دارد.

همچنین با توجه به اهمیت تفریح و سرگرمی در رشد شخصیت و درمان مشکلات عاطفی و روانی و اجتماعی کودکان به این نتیجه می‌رسیم که کودکان، سخت به بازی نیاز دارند و ضرورت ارضاء این نیاز، حتمی به نظر می‌رسد. در بیانیه جهانی حقوق کودکان که از سوی سازمان ملل متحد تنظیم شده است و نیز اعلامیه حقوق روانی کودک که از سوی انجمن بین‌المللی و روان‌شناسی آموزشی به تصویب رسیده، حق استفاده از فرصت‌های کامل برای بازی، تفریح و تخیل آزاد از جمله حقوق مسلم کودکان شناخته شده است. بنابراین، برای ارضاء نیازها بر تمام والدین واجب است ضمن تدارک امکانات بازی برای کودکانشان خود نیز در بازی آن‌ها شرکت داشته باشند.

اساسا نقش های خانوادگی زمانی به موثرترین شکل تحقق می‌یابد که در برگیرنده تمام کارکردهای ضروری خانواده باشند و بطور عادلانه بین اعضا تقسیم شود. اگر چه عموماً مرزها، در خانواده های نوجوانان بزهکار شرایط مناسبی ندارد، چنین خانواده هایی احتمالاً اعضایش را به سمت رفتارهای مخرب و پرخاشگرانه پنهانی سوق می‌دهد و مبارزه برای کسب قدرت در خانواده شدت می‌گیرد.

در واقع کمبود و یا عدم وجود محیط های بازی و تفریحی مناسب باعث شده اند که خانواده های نوجوانان غیر بزهکار محیطی امن برای آنها بوده و نوجوانان با پناه بردن به آن از گزند آسیب ها دور باشند. ضعف در اجرای نقشهای خانوادگی یکی از زمینه های اصلی بروز اختلالات رفتاری به ویژه بزهکاری در نوجوانان است. یافته های این مقوله نشان می‌دهد که چون ارتباط عاطفی اعضای خانواده از طریق آگاهی یافتن از احساسات سایرین و ابراز عواطف نسبت به یکدیگر در خانواده های نوجوانان بزهکار نسبت به نوجوانان غیربزهکار در سطح پایین ترین می باشد این موضوع در ایجاد رفتار بزهکارانه در آنان موثر بوده است.

لذا می‌توان چنین نتیجه گرفت که پایین بودن سطح ابراز عواطف در خانواده ها و استحقاق نیافتن کودکان نسبت به تفریح و بازی و سرگرمی نقش تعیین کننده در گرایش نوجوانان به سمت بزهکاری دارد. ارتباط صمیمانه، روابط صحیح خانوادگی، ثبات خانوادگی و همچنین کمک به همدلی خانواده و عدم تعارض والدین باعث می‌شود که کودکان و نوجوانان کمتر دست به بزهکاری بزنند.

کودکان و نوجوانان سرمایه‌های جامعه هستند و سلامت روح و جسم آنها تضمین کننده سلامت جامعه آینده است، بنابراین مسائل آنان از جمله مسائلی است که باید به آن توجه کافی مبذول داشت. مطالعات کشورهای غربی حاکی از آن است که تجربه رفتارهای بزهکارانه در میان نوجوانان بسیار شایع است. برخی ادعا کرده‌اند ۹۰ درصد نوجوانان مرتکب اعمالی شده‌اند که چنانچه به مداخله پلیس می‌انجامد موجب بازداشت می‌شد. حاصل این بررسی‌ها نشان می‌دهد شیوع رفتارهای بزهکارانه در این نوجوانان بیشتر از آن است که مردم انتظار دارند. تجربه نشان می‌دهد تنها تعدادی از نوجوانانی که دست به قانون‌شکنی می‌زنند، دستگیر می‌شوند و از کسانی که دستگیر شده‌اند، تنها تعداد محدودی بازداشت می‌شوند و از میان بازداشت‌شدگان عده‌ای خاص به زندان فرستاده می‌شوند و از کسانی که محاکمه شده‌اند نیز تنها بخشی به عنوان بزهکار محکوم می‌شوند. بنابراین بسیار دشوار است که بدانیم در هر جامعه چند نفر بزهکار وجود دارد. بزهکاران از نظر روانشناسان یک گروه افراد جوان و نوجوان بسیار ناهمگون و نامتجانس هستند و مسیری که به بزهکاری ختم می‌شود گوناگون است. نوجوانانی را که با بزه درگیر هستند یا می‌شوند، نمی‌توان به سادگی در

الگوی رفتاری یا ویژگی‌های منحصر به فرد جا داد. بزهکاری پیامد و نتیجه تعامل و تأثیر متقابل عواملی است که در زندگی فرد وجود دارد، بنابراین بزهکاری رفتاری ناشی از عوامل گوناگون است.

منابع:

- ۱- قرآن کریم.
- ۲- آزاد، احمد، مبانی تربیت بدنی و ورزش، تهران، چ ۱۱، ۱۳۷۴.
- ۳- آقاپور، سیدمهدی، جامعه‌شناسی ورزشی، تهران، چ ۱، ۱۳۶۸.
- ۴- اسپنسر، جانسون، روانشناسی کودک و نوجوان، ترجمه کامران پروانه و صدیقه ابراهیمی، تهران، ناشر یاسمن، ۱۳۹۱.
- ۵- پاک سرشت، محمدجعفر، تعلیم و تربیت بر قاعده حکمت، مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی مشهد، ش ۲، سال ۲۲، ۱۳۶۸.
- ۶- پیازه، ژان، روانشناسی کودک و اصول تربیتی جوانان، ترجمه عنایت الله شکیباپور، تهران، نشر نیما، ۱۳۶۶.
- ۷- حجتی، سید محمدباقر، آداب تعلیم و تربیت در اسلام، تهران، دفتر نشر فرهنگ اسلامی، ۱۳۵۹.
- ۸- جاوید، سیروس، زمینه ورزش شناسی، تهران، ۱۳۸۰.
- ۹- خاکپور، محمدمهدی، جرم شناسی زنان ناسازگار، تهران، ۱۳۵۴.
- ۱۰- دهخدا، علی اکبر، لغت نامه، تهران، چاپ دانشگاه تهران، ۱۳۴۷.
- ۱۱- دانش، تاج زمان، مجرم کیست؟ جرم شناسی چیست؟ تهران، نشر فردا، ۱۳۷۶.
- ۱۲- رابرتسون، یان، درآمدی بر جامعه، ترجمه حسین بهروان، ۱۳۷۲.
- ۱۳- ستوده، هدایت الله، آسیب شناسی اجتماعی، تهران، انتشارات آوای نور، ۱۳۷۳.
- ۱۴- سلیمی، علی و داوری، محمد، جامعه شناسی کجروی، ۱۳۸۰.
- ۱۵- سعیدیان، ربابه، آموزش و پرورش نهادی مهم برای پیشگیری از آسیب های اجتماعی، ۱۳۸۷.
- ۱۶- شیخاوندی، داور، جامعه شناسی انحرافات و آسیب شناسی جامعه، ۱۳۷۳.
- ۱۷- صیدی، معصومه، در سوگ زندگی، تهران، نشر شیرازه، ۱۳۸۶.
- ۱۸- عباچی، مریم، حقوق کیفری اطفال در اسناد سازمان ملل متحد، تهران، انتشارات مجد، ۱۳۸۸.
- ۱۹- علیوردی نیا، اکبر، عوامل خانوادگی کودک آزاری، فصلنامه علمی پژوهشی رفاه اجتماعی، ش ۵۰، سال ۱۳، ۱۳۹۱.
- ۲۰- علومی، رضا، جرم شناسی، تهران، ۱۳۴۵.
- ۲۱- کی نیا، مهدی، علوم جنایی، تهران، ۱۳۴۵.
- ۲۲- کازنو، ژان، جامعه شناسی وسائل ارتباط جمعی، ترجمه باقر ساروخانی و منوچهر محسنی، ۱۳۷۳.
- ۲۳- گروس، روانشناسی رشد درباره نظریه های مختلف در مورد بازی کودکان، ۱۸۹۸.
- ۲۴- فیروزبخت، مهرداد، ساختار اجتماعی جرم و خشونت رسانه ها به مثابه یک علت، سال هشتم، شماره ۲، ۱۳۸۰.
- ۲۵- قائمی، علی، عوارض نابسامانی خانواده بر رشد و تربیت فرزندان، تهران، انتشارات انجمن اولیا و مربیان، ۱۳۷۳.
- ۲۶- مدنی، سعید، کودک آزاری در ایران، تهران، نشر اکتون، ۱۳۸۳.
- ۲۷- مظفری، سیدامیراحمد، اصول و مبانی تربیت بدنی، تهران، ۱۳۶۶.
- ۲۸- مک کوئیل، دنیس، درآمدی بر نظریه ارتباطات اجتماعی، ترجمه پرویز اجلالی، ۱۳۸۲.
- ۲۹- قانون مدنی جمهوری اسلامی ایران.
- ۳۰- پیمان نامه حقوق کودک مصوب مجمع عمومی سازمان ملل متحد در ۲۰ نوامبر ۱۹۸۹ (۲۹ آبان ۱۳۶۸).
- 31- Fisher, r. 2005: 110. Teaching Children to think. Cheltenham: Nelson Thornes.